

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.52](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.52)

УДК 330.32

В. В. Джинджоян,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»
ORCID: 0000-0003-0296-4092

В. М. Торяник,
доктор політичних наук, професор,
декан факультету туризму та готельно-ресторанної справи,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»
ORCID: 0000-0003-1934-6709

О. В. Приз,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»
ORCID: 0000-0002-2340-664X

ТРАНСФОРМАЦІЙНО-БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

V. Dzhyndzhoian
Ph.D., Associate Professor, Head of Department of Economics and Management of Tourism,
Dnipro University of the Humanities

V. Toryanyk
Doctor of Political Science, Professor,
Dean of the Faculty of Tourism, hotel and restaurant business,
Dnipro University of the Humanities

O. Priz
Ph.D., Associate Professor of the Department of Economics and Management of Tourism,
Dnipro University of the Humanities

TRANSFORMATION-SAFETY ASPECTS OF WORLD ECONOMY DEVELOPMENT

У статті здійснено аналіз трансформаційно-безпекових аспектів розвитку світової економіки. Встановлено, що динамізм й інклюзивність світової економіки відіграють ключову роль у вирішенні масштабних завдань, поставлених в Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Підсумовано, що протиріччя і асиметрії глобального економічного розвитку мають два аспекти. По-перше, це – джерело постійного розвитку світової економічної системи. По-друге, це – перманентний конфлікт інтересів економічних суб'єктів світового господарства, наприклад, між транснаціональними корпораціями (ТНК) і державами, міжнародними організаціями, регіональними інтеграційними об'єднаннями.

Резюмовано, що вивчення сучасних трендів і трансформацій світової економіки є актуальною теоретичною і прикладною задачею, яка передбачає системну консолідацію методів і механізмів міждисциплінарних досліджень. Узагальнено, що до недавнього часу

глобалізаційні процеси характеризувалися як стійкі, переважно позитивні. Але на нинішньому етапі глобального розвитку стало ясно, що процес глобалізації носить зовсім лінійний характер, і в значній мірі залежить від ситуації, геополітичної ситуації в світі, а також від фази «довгих» і інших циклів в світовому економічному розвитку, географічного положення та структури економіки країн світу, специфіки взаємодії регіональних об'єднань.

Установлено, що об'єктивним і теоретично вірним є уявлення про процеси глобалізації та регіоналізації як про дві сторони однієї медалі. Регіоналізація в загальному розумінні спеціальної термінології є прояв процесу глобалізації на регіональному рівні, тому зазначені процеси мають багато спільних характеристик: значне збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ), формування міжнародних виробничих ланцюжків доданої вартості, зростання числа угод по злиттю і поглинанню компаній та ін.

Крім цього, на регіональному рівні глобалізація нерідко набуває деяких специфічних рис, які в новій науковій літературі прийнято називати терміном «глокалізація». Як показують наукові дослідження, глокалізація зумовлює виникнення тенденцій в напрямках централізації і децентралізації з метою формування системи ефективного управління та стабільного справедливого апарату уряду.

The article analyzes the transformation and security aspects of the development of the world economy. The dynamism and inclusiveness of the world economy have been found to play a key role in solving large-scale tasks, established in 2030 Agenda in the area of Sustainable Development. It has been summarized that the contradictions and asymmetries of global economic development have two aspects. Firstly, it is a source of continuous development of the world economic system. Secondly, it is a permanent conflict of interests of economic entities of the world economy, for example, between transnational corporations (TNCs) and states, international organizations and regional integration associations.

It is recapitulated that the study of modern trends and transformations of the world economy is a topical theoretical and applied issue, which allows for a systematic consolidation of methods and mechanisms of interdisciplinary studies. It has been generalized that, until recently, globalization processes have been characterized as stable and mostly positive. However, at the current stage of global development, it has become clear that the process of globalization is of a quite linear character. Moreover, largely depends on the situation, geopolitical situation in the world, as well as on the phase of “long” and other cycles in the world economic development, geographical location and structure of the economies of different countries of the world, as well as on the specifics of interactions between regional associations.

It has been defined that the conception of globalization and regionalization processes as of two sides of the same coin is objective and theoretically correct. Regionalization in the general understanding of special terminology is a demonstration of the process of globalization at the regional level. These processes have many characteristics in common, mainly: a significant increase in the number of foreign direct investment (FDI), the formation of international manufacturing chains of the added value, the increase in the number of agreements on mergers and acquisitions, etc.

What is more, at the regional level, globalization often acquires some specific features, which tend to refer to the term “glocalization” in the new scientific literature. According to scientific research, glocalization predetermines the formation of tendencies in the areas of centralization and decentralization in order to establish a system of effective governance and a stable and just apparatus of government.

Ключові слова: світова економіка; прями іноземні інвестиції; глобалізація; тенденції; трансформації; регіоналізація; глокалізація.

Keywords: world economy; foreign direct investment; globalization; tendencies; transformations; regionalization; glocalization.

Постановка проблеми. Для того, щоб зменшити ризики для світової економіки і закласти основу для стабільного і стійкого економічного зростання, необхідні невідкладні і конкретні політичні заходи. Динамізм і інклюзивність світової економіки відіграють ключову роль у вирішенні масштабних завдань, поставлених в Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Директивні органи повинні докласти зусиль для того, щоб не допустити зростання короткострокових ризиків, пов'язаних з фінансовими труднощами і загостренням торгових суперечок, і продовжувати досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей в рамках подальшого здійснення довгострокової стратегії розвитку. Рішучі політичні дії спираються на багатосторонню, засновану на співпраці і розраховану на довгострокову перспективу стратегію до глобальної політики в таких ключових сферах, як боротьба зі зміною клімату, стійке фінансування, стійке виробництво і споживання і усунення нерівності. Для цього також необхідно подальше просування вперед на шляху до більш інклюзивної, гнучкої і здатної до реагування багатосторонньої системи світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформаційно-безпекові аспекти розвитку світової економіки привертають наукову увагу сучасних дослідників. Зокрема О. Білоус проаналізував проблеми політичної економії глобалізму [1]; натомість А. Гальчинський [2] висвітлив глобальні трансформації як уроки для України. Дещо інший аспект цієї проблеми вивчав А. Кузьменко [5], зокрема виокремив особливості сучасної конкуренції «груп впливу і тиску» з публічною владою держав. Своєю чергою В. Новицький [6] вивчав сутність, системність проявів та перспективи подолання глобальної фінансово-економічної кризи. У працях О. Чувардинського [9] здійснено аналіз стратегічних напрямків зовнішньої політики України в умовах світової економічної інтеграції і глобалізації. Тоді як Н. Резнікова [7] дослідила тенденції та перспективи розвитку світової економіки з урахуванням регіонального аспекту. Слушними є висновки Р. Рукомеда [8], котрий виявив сутність та характерні прояви поняття трансформації у світовій практиці. Разом з тим нами не знайдено комплексного дослідження окресленої нами проблеми.

Метою статті є опис трансформаційно-безпекових аспектів розвитку світової економіки.

Виклад основного матеріалу. За стійкими темпами зростання світової економіки ховається поступове підвищення ряду короткострокових ризиків, яке може завдати серйозної шкоди економіці і значно погіршити довгострокові перспективи розвитку. Це сильно ускладнить вирішення багатьох завдань, поставлених в Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Країни, що зіштовхуються зі значними труднощами, такими як великі макроекономічні диспропорції і високий рівень зовнішньої заборгованості, особливо уразливі перед лицем таких ризиків. Оскільки можливості для політичної дії значно зменшилися по всьому світу, будь-який зовнішній потрясіння може привести до серйозних і довгострокових наслідків для світового економічного зростання і соціально-економічного становища.

Як відомо, протиріччя і асиметрії глобального економічного розвитку мають два аспекти. По-перше, це – джерело постійного розвитку світової економічної системи. По-друге, це – перманентний конфлікт інтересів економічних суб'єктів світового господарства, наприклад, між транснаціональними корпораціями (ТНК) і державами, міжнародними організаціями, регіональними інтеграційними об'єднаннями. Поряд з цим дії глобальних гравців (ТНК і деяких розвинених країн), спрямовані на обмеження можливостей реалізації економічних інтересів економік, що розвиваються і ринків, що формуються, завжди викликають закономірну протидію з боку останніх.

Процес глобалізації загострив існуючі в світовій економіці протиріччя і породив нові. Ці протиріччя в цілому в сучасній науковій літературі розглядаються як глобальні виклики, під якими розуміються проблеми планетарного (глобального) характеру, які є наслідком нових трансформаційних тенденцій в світовому економічному розвитку, що порушують загальну динаміку стабільного відтворення суспільно-політичних, соціально-економічних і правових міжцивілізаційних відносин в рамках нового світового порядку.

Потрібно відзначити, що новий світовий порядок (НСП) – це концепція світового устрою, яка сформувалася в 20-40-х рр. ХХ ст. в роботах відомих британських і американських дослідників. Ідеології цієї концепції дотримуються не тільки діячі державної та фінансової еліти, а й багато впливових осіб Заходу, зусилля яких дозволяють залучати до проведення неформально скоординованої політики значні державні і приватні ресурси [1].

Деякі вчені звертають увагу, що концепцію НСП можна вважати неписаними планом дій світової фінансово-бюрократичної еліти з метою загального світового перебудови. Документу про програму, цілі та завдання проекту не існує, так як головне для його прихильників – конкретні справи. При цьому НСП – НЕ конспірологія, як іноді стверджується в ЗМІ, а добре фінансований різними країнами мережевий проект, що час від часу згадується в публічних виступах лідерами держав, бізнесу та науки [2].

Поняття «глобальні виклики», з'явившись в середині ХХ століття завдяки роботам британського вченого, дослідника розвитку цивілізацій Арнольда Джозефа Тойнбі, стало надзвичайно актуальним на рубежі ХХ і ХХІ століть в очікуванні змін і майбутнього людства в новому тисячолітті.

Як вважають деякі дослідники, в сучасній глобалістиці вважається загальноновизнаним, що глобальні проблеми є об'єктивним фактором світового розвитку і не можуть бути проігноровані будь-якою країною чи іншим суб'єктом міжнародних відносин. Глобальні проблеми виникають внаслідок політичних, економічних, соціальних і культурних протирічч глобального масштабу, які породжують певні обмеження, змінюючи характер і форми конкуренції різних країн, громадських і культурних систем [7].

Очевидно, що для різних регіонів світу і країн комплекс глобальних викликів, а також загроз і ризиків, проблем по мірі їх впливу може бути різним. Проблематика нерівності доходів в світі, що представляє глобальний виклик в сучасній світовій економіці, набуває планетарного характеру. Цілком очевидно, що основна

характеристика усталеної сьогодні світової системи проявляється в принциповій нерівності країн світу і світових цивілізацій.

Вивчення сучасних трендів і трансформацій світової економіки є актуальною теоретичною і прикладною задачею, яка передбачає системну консолідацію методів і механізмів міждисциплінарних досліджень. До недавнього часу глобалізаційні процеси характеризувалися як стійкі, переважно позитивні. Але на нинішньому етапі глобального розвитку стало ясно, що процес глобалізації носить зовсім лінійний характер, і в значній мірі залежить від ситуації, геополітичної ситуації в світі, а також від фази «довгих» і інших циклів в світовому економічному розвитку, географічного положення та структури економіки країн світу, специфіки взаємодії регіональних об'єднань.

У сукупності всі описані процеси викликають все нові явища, динаміку і тенденції, включаючи, наприклад, такий феномен як «закриття» територій, під яким розуміється створення бар'єрів, в тому числі і фізичних, протягом тисяч кілометрів міжнародних кордонів, які передбачають реалізацію можливості контролювати товарні, фінансові, а іноді і інформаційні потоки, і разом з цим обмежити потоки міжнародної міграції, а також захистити національний економічний простір від «зайвої» конкуренції.

Одна з важливих причин нової «закритості» – прискорення і при цьому посилення турбулентності і невизначеності сценаріїв суспільного розвитку, посилення ризиків і загроз, є політична фрагментація і диверсифікація сучасного світу. Це проявляється, з одного боку, в розширенні територій, протягом довгого часу не контрольованих легітимними урядами, збільшенні впливу сепаратистських рухів, локальних конфліктах, дестабілізації демократичних режимів, підриві загальноприйнятих норм міжнародного права; а з іншого – в різних формах і ступеня успішності економічного розвитку. У ряді випадків зміцнюються тенденції до формування «закритих» регіональних угруповань [7].

Важливо відзначити, що останнім часом опубліковано чимало робіт і досліджень, присвячених проблематиці співвідношення у світовій економіці процесів глобалізації та регіоналізації, при цьому, в деяких роботах ці процеси протиставляються. Такий підхід до дослідження цих процесів є наслідком їх спрощеного розуміння в теоретичній частині вивчення цієї проблеми. В рамках такого «спрощеного» підходу процес регіоналізації розглядається як процес, що йде головним чином, «зверху», тобто через механізми різних торгових угод, при цьому процес глобалізації розглядається як розвиток природним шляхом «знизу» – з транснаціональними компаніями (ТНК) в якості головних гравців глобального світу за сприяння міжнародних економічних організацій, які забезпечують можливість лібералізації міжнародного переміщення товарів, послуг, робочої сили і капіталів. Такий підхід, на наш погляд, не зовсім об'єктивний.

Процес регіоналізації в світі також «підштовхується» знизу, з тієї причини, що певний ряд галузей в силу своїх техніко-технологічних і організаційно-економічних особливостей і характеристик спрямований до консолідації на регіональному рівні.

Таким чином, найбільш об'єктивним і теоретично вірним є уявлення про процеси глобалізації та регіоналізації як про дві сторони однієї медалі. Регіоналізація в загальному розумінні спеціальної термінології є прояв процесу глобалізації на регіональному рівні, тому зазначені процеси мають багато спільних характеристик: значне збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ), формування міжнародних виробничих ланцюжків доданої вартості, зростання числа угод по злиттю і поглинанню компаній та ін.

Крім цього, на регіональному рівні глобалізація нерідко набуває деяких специфічних рис, які в новій науковій літературі прийнято називати терміном «глокалізація». Як показують наукові дослідження, глокалізація зумовлює виникнення тенденцій в напрямках централізації і децентралізації з метою формування системи ефективного управління та стабільного справедливого апарату уряду. Суть сучасного процесу глокалізації полягає в тому, що загальну картину розвитку формує глобалізація і локалізація.

У багатьох дослідженнях поняття «глокалізація» ототожнюють з термінологією «новий регіоналізм», який на відміну від регіоналізму ХХ в. реалізується знизу, а не зверху, і включає крім економічних питань глобальні: політичні, соціальні, екологічні, проблеми безпеки.

На рубежі ХХ і ХХІ ст. особливості розвитку людської цивілізації відрізняються стрімкою тенденцією до формування єдиного економічного та інформаційного простору в глобальному масштабі, до інтенсивного обміну знаннями і технологіями. Перші дослідження з проблематики процесу глобалізації в виданнях суспільних і гуманітарних наук з'явилися в працях вчених, які писали про формування єдиного світового ринку. Цей процес супроводжувався посилюється інтеграцією ринків товарів і послуг, капіталу. Таким чином, процес глобалізації спочатку проявився саме в економічній сфері. Основоположником поняття «глобалізація» в науково-дослідницьких колах прийнято вважати одного з американських вчених, Т. Левіта, який в своїх роботах написав про злиття ринків окремих продуктів, що випускаються великими транснаціональними корпораціями (ТНК).

Таким чином, глобалізація в своєму первісному вигляді почала даватися взнаки ще на етапі переходу найбільш розвинених країн до постіндустріального суспільства в форматі освіти глобальних комунікаційних мереж, насамперед радіо і телебачення.

Висновки. Вивчення глобалізаційних процесів і механізмів їх трансформації в сучасних умовах, основних тенденцій формування галузевих і просторових пропорцій світової економіки, а також перспективних напрямків сталого економічного зростання зумовлює, з одного боку, можливість більш глибокого розуміння і вирішення проблем існування сучасного глобального світу, і з іншого, є базовою платформою для оптимального вирішення більшості емпіричних завдань. Це відіграє важливу роль для України, однією з пріоритетних цілей якої є активне інтегрування в міжнародну геополітичний простір і геоекономічне співтовариство, але не в якості периферії, а на правах самостійного суб'єкта світового центру.

Сучасний процес глобалізації є результатом посилення тенденцій поляризації світової архітектури в аспекті економічної потужності і розширення можливостей. Дана фаза функціональної конфігурації світового простору обумовлює виникнення глобальних проблем та конфліктів, зумовлюючи необхідність економік країн світу до більш тісної і відкритої співпраці, проектування максимально ефективного механізму економічного синтезу. Таким чином, магістральною лінією сучасної взаємодії національних економік на глобальному рівні є інтеграційні процеси, що створюють внутрішні джерела стимулювання економічного зростання і розвитку

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у висвітленні інноваційних аспектів розвитку світової економіки.

Література.

1. Білоус О. Проблеми політичної економії глобалізму. Глобалізм як світова система імперіалістичної інтеграції. / Україна в глобалізованому світі: зб. наук. праць. НАН України. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2007. 176 с.
2. Білоус О. Сучасна світова фінансово-економічна криза як прояв тотальної кризи системи глобалізму. *Економічний часопис*. 2008. № 11–12. С. 12–15.
3. Гальчинський А. Глобальні трансформації: уроки для України. *Політика і час*. 2005. № 8. С. 18–28.
4. Джинджоян В.В. Інформатизація в системі управління виробництвом в умовах глобалізації світового економічного простору / В.В. Джинджоян, Н.С. Конон // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2009. – Вип. 248. – Т. I. – С. 22 – 28.
5. Кузьменко А. М. Особливості сучасної конкуренції "груп впливу і тиску" з публічною владою держав: контроль над спецслужбами (розвідкою і контррозвідкою) – ознака реальної влади. Діалог цивілізацій: місце і роль латентних структур в управлінні світом: зб. наук. пр. Третьої всесвітньої конференції, 28 трав. 2004 р. К.: МАУП, 2005. С. 146–160.
6. Новицький В. Глобальна фінансово-економічна криза: сутність, системність проявів та перспективи подолання. *Економічний часопис* – XXI. 2009. № 1–2. С. 18–21.
7. Резнікова Н. Тенденції та перспективи розвитку світової економіки: регіональний аспект. *Персонал*. 2006. № 6. С. 20–24.
8. Рукмеда Р. М. До поняття трансформації: сутність та характерні прояви у світовій практиці. *Стратегічна панорама*. 2002. № 4. С. 5–7.
9. Сазонець І.Л., Гладченко А.Ю., Гессен А.Є. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги. Монографія. Рівне.– Волин. обереги. – 2016. – 352 с.
10. Торяник В.М. Безпека туризму: навч. посіб. / В.М. Торяник, В.В. Джинджоян. Д. : ДГУ, 2018. – 284 с.
11. Чувардинський О. Г. Зовнішня політика України в умовах світової економічної інтеграції і глобалізації. *Економіка та держава* [Міжнар. наук.-практ. журн.]. 2006. Лют. С. 36–40.
12. Gladchenko, A. Dzhyndzhoian, V. and Sardak, S. (2017), "Foreign experience of public administration in the context of the economic equilibrium of synthetic economic crisis", *Modern European Researches*, Salzburg, Austria, Vol. 2, pp. 44-52.
13. Sardak, S. Korneyev, M. Dzhyndzhoian, V. Fedotona, T. Tryfonova, O. (2018), "Current trends in global demographic processes". *Problems and Perspectives in Management*, LLC "Consulting Publishing Company "Business Perspectives", Vol. 16, Is. 1, pp. 48–57.

References.

1. Bilous, O. (2007), "Problems of Political Economy of Globalism. Globalism as a world system of imperialist integration", *Ukraina v hlobalizovanomu sviti* [Ukraine in a globalized world], *Zbirnyk nauk. prats'* [Collection of scientific works], *NAN Ukrainy. In-t svitovoi ekonomiky i mizhnarodnykh vidnosyn*, 176 p.
2. Bilous, O. (2008), "The current global financial and economic crisis as a manifestation of the total crisis of the system of globalism", *Ekonomichnyj chasopys*'s, Vol. 11-12, pp. 12-15.
3. Galchinsky, A. (2005), "Global Transformations: Lessons for Ukraine", *Polityka i chas*, Vol. 8, pp. 18-28.
4. Dzhyndzhoian, V. and Konon, N. (2009), "Informatization in the production management system in the conditions of globalization of the world economic space", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, Vol. 248, Is. I, pp. 22-28.
5. Kuzmenko, A. (2005), "Features of modern competition of "groups of influence and pressure" with the public power of the states: control over special services (intelligence and counterintelligence) – a sign of real power", *Dialoh tsyvilizatsij: mistse i rol' latentnykh struktur v upravlinni svitom* [Dialogue of civilizations: the place and role of latent structures in governing the world], *Zbirnyk nauk. prats'. Tret'oyi vsesvitn'oyi konferenciyi, 28 trav. 2004 r.* [Proceedings of the Third World Conference, May 28. 2004], MAUP, pp. 146-160.
6. Novitsky, V. (2009), "The Global Financial and Economic Crisis: Essence, Systematic Manifestation and Prospects for Overcoming", *Ekonomichnyj chasopys*'s – XXI, Vol. 1-2, pp. 18-21.
7. Reznikova, N. (2006), "Trends and Prospects for the Development of the World Economy: Regional Aspect", *Personal*, Vol. 6, pp. 20-24.
8. Rukmeda, R. (2002), "To the concept of transformation: essence and characteristic manifestations in world practice", *Stratehichna panorama*, Vol. 4, pp. 5-7.

9. Sazonets, I. Gladchenko, A. and Hessen, A. (2016), *Sotsial'no-ekonomichni determinanty hlobal'noi rivnovahy* [Socio-economic determinants of global equilibrium], Volin. Amulets, Rivne, Ukraine.
10. Toryanik, V. and Dzhyndzhoian, V. (2018), *Bezpeka turyzmu* [Tourism Security], Dnipro University of the Humanities, Dnipro, Ukraine.
11. Chuvardinsky, O. (2006), "Foreign Policy of Ukraine in the Conditions of World Economic Integration and Globalization", *Ekonomika ta derzhava*, February, pp. 36-40.
12. Gladchenko, A. Dzhyndzhoian, V. and Sardak, S. (2017), "Foreign experience of public administration in the context of the economic equilibrium of synthetic economic crisis", *Modern European Researches*, Salzburg, Austria, Vol. 2, pp. 44-52.
13. Sardak, S. Korneyev, M. Dzhyndzhoian, V. Fedotona, T. and Tryfonova, O. (2018), "Current trends in global demographic processes", *Problems and Perspectives in Management, LLC "Consulting Publishing Company "Business Perspectives"*, Vol. 16, Is. 1, pp. 48-57.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2019 р.